

Список використаних джерел

1. Історія українського селянства. – У II томах. – К., 1967. – Т.2.; Історія міст і сіл Української РСР. В 26 т. – К., УРЕ; Політична історія України ХХ століття. У 6 т. Т.4 Україна у Другій світовій війні. 1939 – 1945 рр. – К.: Генеза, 2002. – 582 с.; Литвин В.М. Україна у Другій світовій війні 1939–1945 / В. М. Литвин. – К.: Терра, 2004. – 464 с.; Патриляк І.К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк. – К., 2010. – 542 с. 2. Кучер В.І. Подвиг народного гнева (из истории борьбы в тылу фашистских захватчиков на Украине 1941–1944) – К.: Знання, 1980. – 48 с. 3. Коваль М. В. Все для перемоги. Подвиг трудящих України в Великій Вітчизняній війні. 1941–1945 / М. В.Коваль. – К.: Наукова думка, 1970. – 195 с. 4. Дубина К. Злочини немців в Києві / К. Дубина. – М., Госполитиздат, 1945. – 48 с.; Повідомлення надзвичайної державної комісії по встановленню і розсліду злочинів німецько-фашистських загарбників та їхніх співучасників і завданої ними шкоди громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам СРСР. Про злочини німецько-фашистських загарбників в м. Вязьмі, Гжатську, і Сичовці Смоленської області та в м. Ржеві Калінінської області. – К.: Укрвидав ЦК КП(б)У, 1943. – 19 с.

Сергей Калитко, Павел Кориненко

АЛЕКСАНДР ПЕРЕХРЕСТ. “УКРАИНСКОЕ СЕЛО 1941–1945 ГГ.: ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ. – ЧЕРКАССЫ: ЧНУ ИМ. Б.ХМЕЛЬНИЦКОГО 2011. – 666 С.

В статье рецензируется монография Александра Перехреста “Украинское село 1941–1945 гг., экономическое и социальное положение”.

Ключевые слова: украинское село, экономическое положение, Великая Отечественная война, социальное положение, сельское хозяйство.

Sergiy Kalytko, Pavlo Korinenko

ALEXANDER PEREHREST. UKRAINIAN VILLAGE RD 1941–1945.: ECONOMIC AND SOCIAL SITUATION. – CHERKASY: CNU IM. KHMELNYTSKYI 2011. – 666 S.

The article reviewed monograph Alexander crossroads “Ukrainian Village, 1941–1945: economic and social situation”.

Key words: Ukrainian village, economic status, World War II, social status, and agriculture.

УДК 94(478)

Іван Зуляк

КУПЧИНСЬКИЙ ОЛЕГ. ПРИКЛАДНА АРХІВІСТИКА ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ. ВИБРАНІ СТАТТІ ТА МАТЕРІАЛИ. – ЛЬВІВ: 2011. – ТОМ 2. – 755 С.

У статті рецензується праця відомого філолога, історика, архівіста, фахівця зі спеціальних історичних дисциплін Олега Антоновича Купчинського, що стосується малодослідженої проблематики гуманітарних і суспільних наук. Аналізується його тривалий внесок у поступ національної історичної науки.

Ключові слова: Олег Купчинський, архівознавство, прикладна архівістика, спеціальні історичні дисципліни, джерелознавство.

Поступ незалежної Української держави на початку ХХІ ст. обумовлений тим, що чільне місце у ньому відведено гуманітарним та суспільним наукам, важливою складовою яких виступає історичне та філологічне джерелознавство, загальне архівознавство, прикладна архівістика та інші дисципліни. У сучасній українській історіографії не так вже й багато солідних наукових досліджень, присвячених дослідженню прикладної архівістики та спеціальних історичних дисциплін.

Доцільність вивчення різних аспектів запропонованої проблематики продиктована, насамперед, як суспільною значущістю досліджуваної проблеми і полягає в тому, що вона дає можливість узагальнити досвід минулого, поглибити теоретичні уявлення, запропонувати практичні рекомендації, які необхідно втілювати у практику сьогодення, так і збагаченням наукових знань значним фактичним матеріалом, можливістю неупередженого висвітлення подій, реконструкції процесів і більш чітким відображенням об'єктивних закономірностей досліджуваної проблеми.

Феномен Олега Антоновича Купчинського в тому, що він продовжує давню традицію розвитку української гуманітаристики, зокрема синтезу різних її галузей – історії, мовознавства, літературознавства, етнографії, фольклору та інших з їх жанровим діленням і численними

допоміжними дисциплінами. У наш час вузької, а то й надвузької наукової спеціалізації, діяльність Олега Антоновича виділяється особливою цілеспрямованістю і послідовністю дослідження фактів, як основи будь-якої науки.

Рецензована праця відомого філолога, історика, архівіста, фахівця зі спеціальних історичних дисциплін О. Купчинського, автора понад 500 праць, заповнює цю прогалину, розкриваючи ще одну сторінку прикладної архівістики та спеціальних історичних дисциплін, здобутки якої не втратили своє актуальності й сьогодні. Багатоплановість дослідження, порушені проблеми свідчать про високий науковий рівень підготовки праці.

Авторські підходи та методи дослідження дають усі підстави вважати працю О. Купчинського вагомим доробком, який прислужиться розширенню й поглибленню погляду на проблемне поле висвітлюваної теми. Безумовним здобутком автора є систематизація і висвітлення малодослідженої проблематики гуманітарних і суспільних наук.

Варто відзначити, що рецензована праця Олега Антоновича відзначається ґрунтовністю джерельної бази, що дало можливість автору висловити свою власну компетентну думку з приводу найбільш дискусійних аспектів досліджуваної проблеми. О. Купчинський вважає, що найважливішим завданням архівістики є всебічне ознайомлення з документальними фондами, висвітленням їх складу й змісту, що є актуальним для сучасних інформаційних служб в архівах. Ним уведено до наукового обігу не лише нові документи й матеріали, але й узагальнено основні аспекти прикладної архівістики та спеціальних історичних дисциплін. Слід відзначити копітку і скрупульозну працю дослідника над пошуком й узагальненням багатого за змістом й місткого документального матеріалу, що дозволило йому внести новизну в розробку цієї доволі складної теми. Поєднання архівних документів з критично осмисленими опублікованими матеріалами, науково-історичними й мемуарно-аналітичними працями дозволило розширити джерельну базу рецензованої праці й комплексно проаналізувати досліджувану проблему.

Архітектоніка праці логічна й цілком відповідає завданням, які поставив перед собою автор. Запропонована структура роботи дозволяє виокремити основні аспекти досліджуваної проблеми. Практично усі три розділи й сорок два параграфи носять проблемний характер, а їх дослідження й розкриття змісту відзначається високим ступенем новизни, оригінальним баченням, оцінкою багатьох історичних фактів. Незважаючи на те, що деякі матеріали розділів були уже опубліковані, вони все ж таки є зберігають свою актуальність і у сьогоденні.

У першому розділі "Архівознавство і прикладна архівістика" автором подано методику наукового описання давніх документів, що включає 16 пунктів. Її особливість полягає у тому, що О. Купчинський використав досвід, набутий при підготовці до видання каталогу грамот на пергаменті, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України). Йдеться про описання однієї з найбільших збірок пергаментів України – 1134 грамот, складених десятима мовами за 1233–1799 рр. Регістровий опис згадуваних документів доводить необхідність таких досліджень, позаяк пергаментні документи є одними із перших писемних пам'яток слов'ян, основою джерельної бази для з'ясування багатьох питань історії раннього й пізнього середньовіччя та предметом широких наукових зацікавлень.

Важливе місце у розділі відведено підготовці каталогу судово-адміністративних фондів України XV–XVIII ст., що є доцільним з тих міркувань, що зведений каталог мав би охопити усі актові книги і фасцикули, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (далі – ЦДІАК України) і ЦДІАЛ України, науково-довідковий апарат, загальні принципи наукового опису пам'яток, його структуру тощо. О. Купчинський свідомий того, що створення друкованого каталогу ґродських і земських книг та фасцикул продовжить започаткований процес публікацій документів із фондів, які ще не були у науковому обігу. На думку автора, підготовка такого каталогу – вимога і потреба сучасної науки про якнайширше і найповніше інформування громадськості про ці важливі історичні пам'ятки.

Як вважає автор, що створення спеціальних каталогів карт – нове явище у світовій архівістиці, тому першочерговим і найважливішим завданням у дослідженні карт є наукове впорядкування, описання і складання каталогу картографічних творів. Аналізуючи трактування картографічного каталогу, О. Купчинський дотримується думки, що каталог – це відображення усіх контекстуальних і технічних даних картографічного складу колекції чи збірки. Автор подає не лише загальні принципи методики описання карт, але й рубрики каталожної карти, типові формулювання для передачі кількісних характеристик тих чи інших відомостей про карти. Загалом О. Купчинський виділяє 22 пункти рубрик каталожної карти, які дають підстави для наукового опрацювання картографічних творів і створення спеціального каталогу карт.

Значний досвід, набутий автором свідчить про таке, що ототожнення давніх фотодокументів та їх описування в архівах і бібліотеках дають матеріал для з'ясування фактів та подій, який часто не відображений у писемних джерелах. Як вважає автор, що значним недоліком архівів та бібліотек є те,

що у них відсутні системи обліку фотодокументів, немає каталогів і фототек негативів. Зрозуміло, що у зазначеному випадку не йдеться про Центральний державний архів кінофотодокументів України. Цілком логічно О. Купчинський називає причини такого явища, що, на його думку, обумовлені як складністю ідентифікації фотодокументів, так і відсутністю єдиної системи описування.

До змісту першого розділу належить й інформація про історію створення науково-довідкового апарату до фондів судово-адміністративних установ України XV–XVIII ст. Автор подав огляд історії створення науково-довідкового апарату до комплексу найдавніших фондів судово-адміністративних установ України – документів ґродських і земських судів XV–XVIII ст., які зберігаються у ЦДІАК України та ЦДІАЛ України. На основі вивчення документів ґродських і земських книг і фасцикулів із шести українських воєводств XV–XVIII ст. (Белзького, Брацлавського, Волинського, Кам'янецького, Київського і Руського), а також окремої наукової літератури в історії підготовки довідкового апарату до цих документальних пам'яток О. Купчинський виділяє два періоди: період, коли книги і фасцикули зберігалися у відомчих архівах при ґродських і земських канцеляріях, і період, коли вони перейшли на зберігання у державні архіви як окремі фонди чи комплекси фондів.

Варто віддати належне автору рецензованої праці, позаяк він зумів провести пошук документів по книгах і в межах книг, який провадився ним здебільшого в порядку хронологічних записів, що вимагало великих зусиль і значної затрати часу. Внаслідок цього виявлення документів часто було непослідовним, спорадичним. Проте і в той період вживалися деякі заходи до упорядкування і кращого використання архівів.

Автор виділяє дві групи збірок: – це львівську і київську. До першої він відносить судово-адміністративні документальні матеріали Руського і Белзького воєводств, перевезені до Львова після 27 грудня 1783 р. Власне з цього часу створюється "Архів ґродських і земських актів" (1784 р.), що знаменувало собою новий етап праці над упорядкуванням зібраних документів, складанням нових описів і різного типу довідкових посібників.

Київська збірка представлена матеріалами, які після ліквідації на Правобережжі і Волині Литовського статуту і утворення на місці давніх земських і ґродських судів нових повітових, а також судових палат книги актів переходять у відання останніх. На цій базі при судах були створені так звані "архіви-реєстратури", де видавали довідки, виписи на бажання зацікавлених. Під час наведення довідок допускалися різні зловживання і навіть фальсифікація документів у книгах. Зауваживши це, уряд після 1830 р. створює спеціальні ревізійні комісії, які мали перевірити актові книги, прошнувати їх, поставити печатки і скласти до них реєстри, пронумерувати аркуші, а усі незаповнені сторінки перекреслити.

О. Купчинський також аналізує два найпопулярніших архівних журнали, це польський "Archeion" (за 1971–1973 pp.) – орган Генеральної дирекції державних архівів Польщі, один із найдавніших архівознавчих слов'янських часописів, заснований у 1926 р. відомим істориком-документалістом С. Пташицьким і болгарський "Известия на Държавните архиви" (за 1971–1972 pp.) – орган архівного управління при комітеті з мистецтва і культури, основна мета якого – інформувати про стан і завдання архівних установ Болгарії, скеровувати діяльність архівів у русло загальнодержавних завдань країни, сприяти організації комплектування, зберігання і використання документальних матеріалів, висвітлювати теоретичні та практичні питання архівознавства і спеціальних історичних дисциплін, повсякденно надаючи свої сторінки практикам архівної справи для обміну досвідом.

Другий розділ "Джерелознавство, дипломатика, хронологія, кодикографія, археографія і питання підготовки наукових видань. Історія установ" присвячено окремим питанням методології історичної реконструкції документального складу архіву Галицько-Волинського князівства; актовим джерелам з його історії; діяльності князівської канцелярії галицько-волинських земель; неавтентичним грамотам Лева Даниловича; розвитку галицько-волинського документа в контексті міжслов'янських зв'язків XIII–XIV ст.; характеристиці формулярів рукописних документів середньовіччя; структурній будові записів в актових книгах Святоюрської юридики у Львові; міжнародному аспекту наукової та науково-видавничої діяльності НТШ (1892–1940 pp.); змісту видань, динаміці розвитку Українського вільного університету (1921–1991 pp.).

Така значна, солідна й серйозна проблематика цього розділу є свідченням того, що її автор досконало володіє матеріалом, оскільки змістова складова розділу є яскравим свідченням цього. У рецензованій праці присутній солідний аналіз суспільних процесів. Це надає дослідженню особливої фундаментальності. Аналізуючи досліджувану проблему, автор, проте, не зловживає статистичним матеріалом, а намагається сконцентрувати увагу на теоретичних проблемах, показати розвиток тих чи інших процесів, спостерігається глибокий аналіз у висвітленні зазначеної проблематики.

Третій розділ "Архівні фонди. Тематичні огляди документів і матеріалів українських і закордонних архівів і бібліотек" включає рукописи невизначеного зміст; невідомі староукраїнські грамоти XIV – першої XV ст.; втрачені пергаментні грамоти міст і сіл Галичини XIV – першої XIX ст.;

земські і ґродські судово-адміністративні документальні фонди Львова; малодосліджені джерела XV–XVIII ст.; забуту грамоту К.-В. Острозького для карпатського села Мала Тухля; документи ЦДІАЛ України про Івана Федорова та його невідомі автографи; рукописні карти XVIII ст. ермітажної збірки Російської національної бібліотеки у Санкт-Петербурзі; Україну в картографічних працях колекції ЦДІАЛ України; матеріали до історії української картографії; документальні джерела про Івана Франка у ЦДІАЛ України; постать Івана Труша у документах і матеріалах львівських архівів; статут і протоколи засідань "Товариства прихильників української літератури, науки і штуки у Львові"; матеріали 156-го тому "Записок НТШ", який не вийшов друком у 1939 р.; бібліографію фундаментального видання НТШ; п'ятдесят невідомих документів "Літературно-мистецького клубу" та "Спілки українських письменників" у Львові (1941–1944 рр.); етнографію і фольклористику на сторінках "Українського архіву" (1960–1969 рр.).

О. Купчинський виявив широку обізнаність зі спеціальною літературою з проблеми, яка досліджувалася і зуміла фахово проаналізувати її. Загалом праця відзначається глибоким науковим аналізом фактів, документів та історичної літератури з даної проблематики. Успіх дослідника у висвітленні цієї складної проблематики, на наш погляд, полягає у доборі максимальної кількості фактів та обраному методологічному підході у їх трактуванні.

Зроблені дослідником висновки є всебічними й глибоко аргументованими, повністю впливають із цікавого й важливого у науковому плані фактичного матеріалу, поданого у розділах праці. Список використаних джерел у роботі є достатнім для повноцінного й необхідного розкриття поставлених завдань, досягнення основної мети. Особливо цінним є залучення у науковий обіг значної кількості важливих маловідомих і невідомих архівних джерел та документів, які дали змогу авторові об'єктивно й всебічно дослідити основні проблеми прикладної архівістики та спеціальних історичних дисциплін.

Праця О. Купчинського є оригінальною роботою, багатоплановість дослідження, порушені проблеми свідчать про високий науковий рівень її підготовки, автор добре володіє матеріалом, логічно і послідовно виклав його, робота читається доступно, сформульовані думки зрозумілі. Результати наукового дослідження О. Купчинського будуть корисними під час розробки теоретичних питань дослідниками, які займаються прикладною архівістикою та спеціальними історичними дисциплінами. Нагромаджений у праці матеріал свідчить про наявність широких можливостей для його використання на сучасному етапі. Її матеріали знайдуть своє використання у навчальному процесі під час розробки відповідних спецкурсів, навчально-методичних посібників, у науково-популярних, довідково-енциклопедичних виданнях, практичній викладацькій роботі.

Підсумовуючи, варто зазначити, що рецензовані й зведені у єдину збірку вибрані статті та матеріали є корисним виданням, відзначається новизною постановки та вирішення низки завдань, пов'язаних з прикладною архівістикою та спеціальними історичними дисциплінами, містить оригінальні й глибокі висновки і, безсумнівно, приверне увагу дослідників.

Иван Зуляк

**КУПЧИНСКИЙ ОЛЕГ. ПРИКЛАДНАЯ АРХИВИСТИКА И СПЕЦИАЛЬНЫЕ
ИСТОРИЧЕСКИЕ ДИСЦИПЛИНЫ. ИЗБРАННЫЕ СТАТЬИ И МАТЕРИАЛЫ. – ЛЬВОВ:
2011. – ТОМ 2. – 755 С.**

В рецензируемом труде известного филолога, историка, архивиста, специалиста из специальных исторических дисциплин Олега Купчинского, что касается малоисследованной проблематике гуманитарных и общественных наук. Анализируется его основательный вклад в продвижение национальной исторической науки.

Ключевые слова: Олег Купчинский, архивоведение, прикладная архивистика, специальные исторические дисциплины, источниковедение.

Ivan Zuliak

**OLEG KUPCHYNSKY. APPLIED ARCHIVAL AND SPECIAL HISTORICAL DISCIPLINES.
SELECTED ARTICLES AND MATERIALS. – LVIV: 2011. – BOOK 2. – 755 P.**

The article deals with work of the famous philologist, historian, archivist, expert of the special historical disciplines, Oleg Antonovich Kupchynsky. The article concerns unexplored issues the humanities and social sciences. The article deals with his profound contribution to the development of national historical science.

Key words: Oleg Kupchynsky, archival science, applied archival and special historical disciplines, study of sources.